

ZELEI MIKLÓS

POLITIKAILAG KORREKT ILLATOK

■ Gyerekkorom műholdképe: erdők és vizek. Délen pontosan és szépen kirakott aknamező. A falu nyugati szélén a Ferenc-csatorna, amelyet mi csak Dunának nevezünk, noha a nagy Duna tőlünk vagy húsz kilométerre folyik, a Mohácsi-sziget nyugati partjánál. Azon is túl, a jobb parton Mohács települése. A felnövő tekintet horizontja a hozzánk közelebbi Újmohács: 1948, 1949, 1950... Előtte még Sárhát mint emelkedő.

A Ferenc-csatorna partjára járt anyám mosni, együtt a többi asszonnyal. Mi nem helybeliek voltunk, mint akkor ott sokan mások sem. Békesség honolt viszont, helybeliek és nem helybeliek együtt tisztázták a szennyest.

Még jól ment.

Fehérneműt sulykolhattunk a Dunán!

Ki kellett vinni a parti sekélybe a sulykoló-állványt, egy négylábú asztalt, a sulykolófát és a kosárnyi, beáztatott szennyest, vagy tízkilónyi holmit. A mosás úgy ment, hogy a piszkos ruhát lúgos vízben kellett egy-két napig áztatni, azután a folyóba állított sulykolóasztalon, állandó öblítés közben, a szennyet és a lúgot ki kellett sulykolni, verni belőle. Vágódeszka alakú sulykolófát használtak, amelyet szakszerűen táblás mosósulyoknak lehetne hívni. Azonban a tisztaságra kényes asszonyok nem elégedtek meg ennyivel, hanem a nap felé tartva tüzetesen átnézték a vásznat, s ahol szükség volt erre, háziszappannal dörzsölték és fehérig ütötték a koszt.

Feledhetetlen illatú volt a megszáradt ruha. A tisztító lúgnak, az otthon főzött szappannak, a folyó vizének, a vászonba szövődött napfénynek, a szélnek, a nádas melletti, friss levegőnek az illata.

**Feledhetetlen
illatú volt
a megszáradt ruha.**

Mégis elfeledtették az egyen-műbőrsaruban csattogó NDK-lányok intimsprayjének támadásai, a csúnyság, az egészségtelesség-világmozgalmak dezodorainak erősza-
kos rohamai, a gazdasági világcsőd pállott, globális testszaga.

Gondoltam, senki nem főz már háziszappant, amikor egy alföldi piacon szappan-
árusra bukkantam. A büszkeségét vásároltam meg, egy 1944-ben főtt, félkilós da-
rabot. Illatában a magyar, bunyevác, horvát, szerb, német, székely asszonycsapat,
köztük anyám, csípőjükön a szennyeskosár, karjukon a súlykolóasztal, vonulnak a
Duna felé.

A húgom, Szidi emlékszik rá, hogyan készült a háziszappan. Egész évben gyűj-
tötték a másra nem használható zsiradékot, megavasodott faggyút, zsírt, szalonnát,
töpörtyűt, disznóvágásból a nyesedéket, aztán tavasszal főzték a szappant, többnyire
az udvaron, a katlanon üstben, mert erősen szaglott. Vízbe rakták a szappannak
valót és a zsírszódát, vagyis a lúgkővet (ami öngyilkásra is jó volt: lúgkővet ivott).
Zsiradék háromszor annyi kellett, mint lúgkő, amit a boltban lehetett kapni, fehér,
kristályos darabokban árulták, olyan volt, mint a süvegcsukor. Lassú tűzön, állandó
kevergetés mellett főzték. Két-három óra múlva, amikor a zsiradék már szétfőtt, el-
kezdett feljönni a lúg tetejére a szappan. Lekanalazták, farámába öntötték, néhány
nap alatt megszikkadt, és lehetett darabolni. Ha nem volt elég tiszta és fehér, újra-
főzték.

Háziszappan főzéséhez házi lúgot is készítettünk: sziksó, fahamu és mész a lúg
alapanyaga, viszont akkor ez, bár meglehet, ugyanaz a műhold, de egy másik kép egy
másik faluról – ugyancsak a jugoszláv határ mellől.

Már nincs aknamező.

A falu körül csillogó szikes tavak tavasszal, olvadás után, mint a tenger, úgy vet-
ték körül a települést. Mire virágozni kezdtek a fák, a sűrű, ólmosan csillogó vízben,
ki tudja honnan, még apró halak is rajoztak. Megjött azután a hőség, eltűnt a víz, és
szürkésfehér por fedte a medreket. Oda, a tóaljakra szalajtották a gyerekeket sziksót
söpörni. Vagyis szódát.

Csekély piaca is volt a sziksónak. Emlékszem egy falu vándora parasztleányra,
aki a hátán zsákkal kiáltozott a mozdulatlan délutánban: „Sziksót vegyenek! Sziksót
vegyenek!”

Illatok.

Világok, politikai rendszerek, diktatúrák, szabadságok ajere, szaga, bűze. Már Dá-
niában is.

Meg az öncsalásban.

Az orrunkban, amit érezni szeretnénk.

A Palmolive! A szappan, amely a hetvenes évtizedben a szabadság illatát hozta a
titói Jugoszláviából. Ahol mindenkinek van világútlevele. Ahol bármit megvehetsz.
És jól megsértem a leendő feleségem, amikor 1975 végén egy Jugóból hozott
Palmolive szappant ajándékozok neki: „Azt hiszed, hogy nincs mivel mosakodnom?”
És a Palmolive bűnös szappan egy szekrény mélyén végzi, emberöltőnyi elzárásban.

Most került elő, az elmúlt hetekben. Jó szappan, őrzi határokat átjáró illatát. Még
a papír is, amelybe csomagolták.

Csak hát azóta nincs Jugoszlávia. Nincs már titói szabadság sem. A Palmolive-
nak még van illata. És elkeveredik a tömegsírok levegőjével, hogy Európa pízsi
gyomra fel ne forduljon.